

Indeling en inrichting van de buiten- en binnenruimtes

De oudste peuters doen al weken buiten weinig anders dan rondjes draaien op de fietsjes. De pedagogisch medewerkers besluiten dat het tijd is voor iets nieuws. De fietsen blijven binnen. In plaats daarvan zetten ze enkele grote kartonnen dozen op het grasveld. Ze hebben lappen en knijpers bij de hand als kinderen daarom zouden vragen. Maar die eerste morgen hebben de kinderen genoeg aan de dozen. Ze worden omgekeerd. Ze kruipen erin. Maken huisjes door kleppen open en dicht te doen. Een paar kinderen halen een dekentje en poppen voor in het huisje.

Een goed ingerichte ruimte nodigt kinderen uit tot spelen, ontdekken en gezellig of rustig samen of alleen te zijn. Buiten is voor jonge kinderen minstens zo belangrijk als binnen. Door het inrichten van de binnen- en buitenruimtes scheppen pedagogisch medewerkers de voorwaarden voor veiligheid, welzijn en leren van de kinderen. Deze ruimtes zijn voor jonge kinderen hele dagen hun leef-, leer- en speelruimte!

Veiligheid en welzijn

Een aantrekkelijke en vertrouwde omgeving

Het hele kindercentrum straalt uit 'hier is het goed'. Voor de kinderen, maar ook voor hun ouders en pedagogisch medewerkers. De speelruimtes zijn sfeervol en harmonieus in aankleding, kleurgebruik en lichtval. Bij de aankleding van muren, vloeren en meubilair wordt er rekening mee gehouden dat jonge kinderen snel overprikkeld raken als er veel tegelijk te zien en horen is. Een goede akoestiek is daarom ook wezenlijk voor alle ruimtes waarin de kinderen spelen en verblijven. De buitenruimte nodigt kinderen uit tot verschillende activiteiten in verschillende seizoenen. Ouders en kinderen voelen zich eerder thuis als ze iets van

zichzelf in de inrichting herkennen. Het kindercentrum houdt daarom rekening met wat de kinderen en ouders thuis of binnen hun cultuur gewend zijn. Dat kan ook in kleine dingen zitten, in bepaalde voorwerpen of foto's van thuis. In de ruimte is ook zichtbaar welke kinderen er horen.

DOEN

Suggesties voor inrichting welkomstruimte

- › Een muur met foto's van de ouders, broers of zussen en andere familieleden of huisdieren van het kind.
- › Foto's van activiteiten van de kinderen.
- › Recente mededelingen over belangrijke gebeurtenissen, vakanties, kinderen die langdurig ziek zijn, broertjes of zusjes die zijn geboren.
- › Opbergplaats voor spulletjes van individuele kinderen.
- › Plaats waar kinderen hun jasjes en laarsjes kwijt kunnen.
- › Prettige plaats waar de ouders en pedagogisch medewerkers even kunnen zitten en praten.

EEN MUUR VOOR FOTO'S VAN ACTIVITEITEN IS INTERESSANT VOOR OUDERS EN HERKENBAAR VOOR KINDEREN.

Fysieke veiligheid en gezondheid

Zowel binnen- als buitenruimtes voldoen aan hoge veiligheidseisen. Alle ruimtes voldoen aan de normen van hygiëne en veiligheid. Er is een goed binnenklimaat (zoals schone lucht en goede temperatuurregeling) en er zijn toegankelijke en aantrekkelijke buitenspeelmogelijkheden. Met behulp van risico-inventarisaties bewaken kindercentra de veiligheid en gezondheid van de kinderen. Er wordt steeds een balans gezocht tussen de noodzakelijke veiligheid en de al even noodzakelijke uitdagingen voor de kinderen. Kinderen leren binnen en buiten om te gaan met risico's die ze aankunnen. Een trap is uitstekend oefenmateriaal voor een dreumes of peuter om te leren klimmen en naar beneden te gaan. Uiteraard wordt de trap afgeschermd als de pedagogisch medewerkers geen toezicht kunnen houden.

Overzichtelijk en duidelijk: *markers*

Vanaf het moment dat kinderen zich kunnen voortbewegen, is het belangrijk dat ze weten waar ze zijn. Ze moeten zich in hun leefruimte kunnen oriënteren. Daarvoor hebben ze concrete aanknopingspunten nodig, oftewel *markers*. Dit zijn omgevingskenmerken die kinderen helpen om hun weg te vinden.

Voor baby's kan dat een mat zijn waarop ze veilig kunnen kruipen. Kinderen die lopen, hebben *markers* nodig om een cognitieve kaart van de ruimte te kunnen maken. Ze voelen zich veilig als ze steeds weten waar ze zijn en hoe ze ergens naar toe kunnen lopen. Daarom moet duidelijk herkenbaar zijn voor welke activiteit een bepaalde plek bedoeld is. Grenzen tussen verschillende plekken moeten duidelijk zichtbaar zijn. Een ruimte is zonder duidelijke kenmerken is verwarrend voor kinderen. Grenzen waar het kind niet

overheen mag, zijn duidelijk aangegeven. Bijvoorbeeld: een trap waar het kind niet op mag, het einde van de hal, het hek om de buitenspeelplaats en de afscheiding tussen de baby's en peuters.

Het vrij bewegen door de ruimte wordt vergemakkelijkt als de kinderen een duidelijke 'weg' hebben om van de ene plaats naar de andere te komen. Als een kind door de gang loopt, moet het weten waar de ruimte van zijn stamgroep is of die van zijn kleine broertje en hij moet de weg terug kunnen vinden. Voorbeelden van *markers* in de gang zijn: lage binnenramen op kindhoogte; kleurige bordjes die de naam van een stamgroep symboliseren; het rek waar de laarzen staan voor het buitenspelen. *Markers*, duidelijke grenzen en paden om van het een naar het ander te gaan zijn omgevingskenmerken die kinderen helpen om hun weg te vinden.

Contact naar buiten

Jonge kinderen staan graag voor het raam te kijken. Zo hebben ze op veilige afstand contact met de grote wereld. Ze zien hun ouders weggaan en aankomen bij het halen. Ze zien waar geluiden vandaan komen. Ze zien de andere kinderen uit andere groepen. Daarom hebben kindercentra bij voorkeur:

- > Een buitenruimte die grenst aan de binnenruimte en waar kinderen gemakkelijk van binnen naar buiten kunnen lopen.
- > Ramen op ooghoogte van kinderen met zicht naar buiten.
- > Ramen op ooghoogte van kinderen tussen de groepsruimte en speelgang. Zo kunnen de kinderen die zelfstandig willen spelen op de gang, oogcontact met de leidsters houden.
- > Afschermingen buiten tussen de babygroep en andere groepen waar kinderen doorheen kunnen kijken.
- > Afschermingen buiten die zicht op de straat en buurt mogelijk maken.

Rust en privacy

Kinderen doen veel en graag samen, maar hebben ook behoefte aan rust en privacy. Bij hun spel- en leeractiviteiten willen ze soms niet gestoord worden en geconcentreerd bezig kunnen zijn. Ze hebben een hoekje nodig om alleen of met z'n tweeën rustig een boekje te bekijken of een plekje onder de bomen om met een vriendinnetje te spelen. Door de inrichting van de ruimte zorgen de pedagogisch medewerkers ervoor dat privacy en veiligheid samengaan. Baby's en tweejarigen hebben

bijvoorbeeld behoefte aan oogcontact met de leidster. Als ze alleen spelen, moeten ze wel steeds kunnen weten waar de pedagogisch medewerker is. Kijken naar andere kinderen is ook een activiteit die kinderen rust geeft zonder zich buitengesloten te voelen. Daarom zijn er mogelijkheden om rustig te kijken vanaf een lekker plekje op de bank, kleed of verstophoekje.

Samen spelen en samenleven

Gedurende de dag zijn er veel momenten waarop de kinderen samen zijn. Er is een plaats waar kinderen samen kunnen eten en drinken en de rituelen meemaken die daarbij horen, zoals zingen en vertellen. Dat kan met de hele groep, maar soms zullen de pedagogisch medewerkers de kinderen verdelen in twee of drie subgroepjes. De plaats van de stoelen en de tafels is uitnodigend. Dit kan worden bevorderd door goede verlichting. Een ronde mat of geverfde cirkel op de vloer kan dienen als natuurlijke plek om samen te zijn. Een bank en een kussenhoek vergroten de intimiteit en verbondenheid op de groep: kinderen kunnen meekijken bij het voeden van een baby en lekker bij elkaar gaan zitten.

Ook buiten kunnen dergelijke mogelijkheden worden gecreëerd met behulp van niveaoverschillen (amfitheater), zitelementen, of een kleed op het gras. De zandbak gebruiken kinderen vaak om samen te zitten en kletsen en het huisje is een plaats waar vier of vijf kinderen gezellig samen kunnen spelen.

Overprikkelen en vervelen

Het gedrag van jonge kinderen wordt nog heel sterk bepaald door directe prikkels. Oudere kinderen en volwassenen kunnen zich bewust afsluiten, omdat ze een bepaald doel in hun hoofd hebben. Maar jonge kinderen kunnen dat niet. Dat maakt hen sneller afleidbaar. Jonge kinderen zijn extra gevoelig voor prikkels uit de omgeving. Pedagogisch medewerkers zorgen daarom voor een juist prikkelniveau.

- > Kinderen worden niet overprikkeld door: veel geluid; veel door elkaar lopende kinderen; veel harde kleuren of veel keuzemogelijkheden. Bij overprikkelen worden kinderen voortdurend afgeleid en onrustig en komen ze tot niets. Ze zwerven maar wat rond.
- > Kinderen krijgen niet te weinig prikkels. Als er te weinig uitdagende prikkels zijn in de omgeving gaan ze zich vervelen. Pedagogisch medewerkers letten extra op de driejarigen die na drie jaar kindercentrum het gevoel hebben alles wel te weten. Die hebben extra uitdagingen nodig.

FOTO: RUBEN KEESTRA

RUIMTE OM JE TE KUNNEN VERSTOPPEN.

FOTO: LOES KLEEREKOPER

EEN VERLOREN HOEKJE WORDT GEBRUIKT ALS ONTMOETINGSPLEK.

- > Kinderen worden geprikkeld op hun ontwikkelingsniveau en in overeenstemming met hun behoeften en temperament. Dat betekent dat er een juiste balans is tussen het vertrouwde – dat voelt veilig – en het nieuwe dat uitdaagt tot onderzoeken en spelen.

Gezonde en plezierige werkomgeving voor de pedagogisch medewerkers

Kindercentra voldoen aan de richtlijnen voor gezond en ergonomisch verantwoord werken voor pedagogisch medewerkers. Maar er is ook aandacht voor:

- > Comfort. Bijvoorbeeld comfortabele zitplaatsen als de pedagogisch medewerker vertelt of voorleest.
- > Een zitje waar de pedagogisch medewerker even met een ouder kan praten.
- > Een ruimte om werk voor te bereiden of om observaties en verslagen uit te werken.
- > Een ruimte voor documentatie en boeken ter inspiratie voor het werken met de kinderen.

Leren en ontwikkelen

Verzorg-leractiviteiten

Verzorging neemt bij jonge kinderen een belangrijke plaats in. Niet alleen omdat pedagogisch medewerkers veel tijd kwijt zijn met verzorging. Maar ook omdat kinderen op deze gebieden nog alles moeten leren en een enorme drang hebben tot 'zelf doen': zelf eten, aankleden, naar de wc gaan. Bovendien is het verzorgen vaak een

moment van intiem contact tussen kinderen en pedagogisch medewerker. Daarom zijn de verzorgingsruimtes geschikt voor:

› **INTIMITIEIT TUSSEN KIND EN PEDAGOGISCH MEDEWERKER.** Voor het geven van de fles aan een baby is een goede stoel of bank belangrijk. Als de pedagogisch medewerker comfortabel en rustig zit, kan het contact met de baby worden opgebouwd. Voor moeders die borstvoeding willen geven, is er ook een rustige plek. Bij het verschonen geeft een prikkelarme omgeving kansen aan de baby en pedagogisch medewerker om aandacht voor elkaar te hebben.

› **KINDEREN DE KANS GEVEN VAN ELKAAR TE LEREN.**

Eten en drinken, aan- en uitkleden leren kinderen ook van elkaar. Kinderen imiteren elkaar. Daarom is de ruimte geschikt om in kleine groepjes te werken.

› **ZELFSTANDIGHEID EN ZICHZELF VERZORGEN.**

De inrichting is in alles gericht op zelfstandigheid van de kinderen. Ze worden uitgenodigd om voor zichzelf te zorgen.

Een paar voorbeelden:

- › Een deel van de benodigheden voor eten en drinken zit in kastjes die toegankelijk zijn voor de kinderen. Zo kunnen ze bijdragen aan het dekken en afruimen van de tafel.
- › Een dreumes heeft bij het verschonen een houvastpunt. Dan kan hij of zij zich ergens aan vasthouden en steeds meer zelf doen. Staand ziet hij duidelijk wat de pedagogisch medewerker doet om hem schoon te maken. Dit versterkt de wens om mee te helpen.
- › Er is een kindertrapje bij de verschoontafel. Zodat de kinderen er zelf op kunnen klimmen. Ze kunnen ook zelf de luiers en doekjes pakken die nodig zijn en de vieze luier weggoien.
- › In het toilet zijn handdoeken en kranen op kinderhoogte. Zo kunnen de grotere kinderen bij de kraan om hun handen te wassen.
- › Bij de aan- en uitkleedplek zijn er duidelijk herkenbare bakken zijn voor elk kind. Hieruit kan hij of zij zelf de eigen kleren pakken.
- › Speelgoed en spullen bevinden zich op een vaste plek waar kinderen bij kunnen. Ze weten zo precies waar spullen liggen en wat er van hen verwacht wordt bij een overgang van de ene activiteit naar de andere.

KENNIS

Indeling speelruimte

De speelruimte (binnen en buiten) van de kinderen bevat:

- › Plekken om ongestoord alleen te spelen.
- › Plekken om in kleine groepjes te spelen.
- › Ruimte voor de hele groep.
- › Ruimte om samen te eten en te drinken.
- › Duidelijk plekken voor verschillende speel-leractiviteiten.
- › Spelmateriaal dat kinderen zelf kunnen pakken.
- › Opbergruimtes voor materiaal buiten direct bereik van de kinderen.

FOTO: ELLY SINGER

EEN SPANNENDE OMGEVING DAAGT UIT TOT BEWEGEN

Speel-leeractiviteiten

Zowel binnen als buiten zijn hoeken of plekken ingericht met het oog op het opdoen van veel verschillende leer-ervaringen. Door de groepsruimte in te delen in hoeken met een duidelijke functie wordt de groep overzichtelijk en aantrekkelijk en kunnen kinderen gerichte keuzes maken. Speelhoeken zijn bijvoorbeeld een afgescheiden hoek waar baby's de ruimte hebben om te bewegen en te ontdekken of een bouwhoek waar je samen kunt bouwen zonder dat er doorheen wordt gefietst. Speelhoeken worden afgebakend door (lage) kasten of groot spel-materiaal, zoals een keukenblok. Door middel van vloerbedekking, lampen en verdere aankleding krijgt elke speelhoek een eigen sfeer.

Nodig zijn speelhoeken voor fantasie- en rollenspel, een hoek om te bouwen, een rustige leesplek, ruimte (met materialen) voor creatieve expressie, een plek om te puzzelen en een spel als lotto te spelen en plekken om je even terug te trekken. Ruimte voor beweging, binnen of buiten de groepsruimte, is essentieel voor alle leeftijdscategorieën: om te rollen, te kruipen, te klauteren, te springen en te rennen.

De indeling in verschillende speelplekken is niet alleen van toepassing op de binnenspeelruimtes. Ook buiten hebben de speelgebieden een eigen functie: een zandbak om samen te graven, zeven en bouwen, een heuvel om samen van af te rollen en een muurtje om tegenaan te zitten, zijn hier enkele voorbeelden van.

In deel 2 van het Pedagogisch kader wordt de inrichting verder uitgewerkt voor activiteiten gericht op: bewegingsspel

en zintuiglijke ervaringen; sociaal leren; communicatie en taal; het verkennen van de natuur en de fysieke omgeving; ordenen, meten en rekenen; muziek, dans en beeldende expressie.

Ruimtes voor verschillende leeftijdsgroepen

De diverse leeftijdsgroepen stellen verschillende eisen aan de ruimte en de inrichting daarvan.

Baby's

Als baby's te veel prikkels krijgen, worden ze onrustig en huilerig. Bij het creëren van een ruimte of hoek voor baby's is het daarom belangrijk om de hoeveelheid afleiding te beperken. Een rustig geluidsniveau, een beperkt aantal voorwerpen, beperkt gebruik van het

aantal kleuren (bijvoorbeeld een effen boxkleed in plaats van een bont kleed met gekleurd speelgoed erop). Baby's maken een enorme ontwikkeling door, ook motorisch. Zodra ze daaraan toe zijn, gaan ze oefenen met vaardigheden zoals zich optrekken en zich over de grond voortbewegen. Dat betekent bijvoorbeeld een

EEN PLEK OM SAMEN TE SPELEN EN TE PRATEN

afgeschutte buitenruimte met een zachte ondergrond (gras of een kleed) en hekjes om je aan op te trekken. In een babygroep of een verticale groep is het belangrijk om duidelijk gescheiden speelplekken te creëren waar baby's actief kunnen zijn op hun eigen niveau en elkaar kunnen ontmoeten. Als de speelruimte open is en weinig begrensd, vertonen de kinderen vaak onrustig gedrag en storen ze elkaar.

Uiteraard moeten baby's altijd gezien kunnen worden door de groepsleiding en moeten zij ook altijd zelf de pedagogisch medewerkers kunnen zien.

Dreumesen

Dreumesen (circa anderhalf tot tweeënhalf jaar) hebben

EEN EIGEN PLEK VOOR BABY'S.

TREINMATERIAAL LOKT SAMENSPEL UIT

KENNIS

Variatie in speelplekken

In de verticale groep moet de variatie in speelplekken tegemoet komen aan de behoeftes van alle leeftijden. Daarom moet de variatie groter zijn dan in horizontale groepen. Naarmate er meer speelplekken zijn en de variatie groter is, vertonen de kinderen zelfstandiger gedrag en spelen ze meer samen.

Bron: Hoekstra, E. e.a. 2006

een enorme drang om te bewegen. Ze leren lopen, klimmen, glijden, stampen en willen dat eindeloos herhalen. Ze hebben behoefte aan plekjes binnen en buiten waar ze doorheen, onderdoor, achterlangs kunnen kruipen. Dreumesen beleven veel plezier aan het samen-zijn met andere kinderen. Ze nemen graag een leuke spelactiviteit van een ander over en vinden het leuk om achter elkaar aan te rennen of te stampen. Daar moet dus ruimte voor gemaakt worden. Dat kan in de eigen groepsruimte en bijvoorbeeld in de hal, het speellokaal of buiten. Dreumesen zijn geïnteresseerd in alles wat om hen heen gebeurt. Hoeken met een beperkte hoeveelheid interessante materialen zoals een huishoek met handdoeken en een afwasbak lokken uit tot spel. Dit werkt het beste als voor de dreumesen het verschil tussen de hoeken duidelijk is, als ze vanaf een afstand al kunnen zien wat ze daar kunnen doen. Doordat dreumesen snel afgeleid zijn door prikkels van buiten, is hun spanningsboog vaak kort. Hun concentratie kan worden vergroot door beperkt materiaal dat ze zelf kunnen pakken of door de hoeken en buitenspeelruimte extra spannend te maken door kleine veranderingen in aankleding en inrichting. Dreumesen willen alles zelf, maar hebben ook behoefte aan nabijheid en oogcontact met de pedagogisch medewerkers tijdens het spelen.

RUIJTE VOOR EIGEN SPEL

Peuters

Het spel van peuters is veelzijdig, de indeling en inrichting van hun speelruimtes weerspiegelt dat. Ze hebben plekken nodig waar ze rustig kunnen puzzelen of boekjes kijken.

Ze hebben ook plekken nodig voor creatieve activiteiten zoals verven, kleien, muziek maken. En ze hebben ruimte en materialen nodig om de wereld te kunnen naspelen en er hun eigen vorm aan te geven: een keukenhoek met herkenbare attributen, een dieren tuin, een winkelhoek, materialen om buiten een tent in te richten.

Peuters kunnen al veel zelf. Hun zelfvertrouwen en zelfstandigheid wordt bevorderd door de ruimte begrijpelijk in te richten. Peuters kunnen dan bewust hun activiteiten kiezen. Dit doen ze vaak samen met anderen. Het spel-materiaal moet logisch passen in de speelhoeken en goed bereikbaar zijn voor de kinderen.

Peuters willen groot zijn en een bijdrage leveren aan hetgeen in de groep gebeurt. De indeling van de ruimte komt zo veel mogelijk tegemoet aan bezigheden als: de bordjes voor de lunch zelf uit de kast kunnen halen, de gieter kunnen vullen om de plantjes water te geven en de lijmkwasten kunnen schoonspelen.

Peuters hebben behoefte aan vrijheid en aan beschutting en bescherming. Ze hebben behoefte aan plekken waar ze zich kunnen terugtrekken, buiten het zicht van de leidsters. Buiten spelen ze graag achter een heg of een berghok. Maar ze moeten wel op elk moment dat ze daar behoefte aan hebben, contact kunnen maken.

Verticale groep

Naarmate er meer verschillende leeftijden binnen een groep zijn, is er behoefte aan meer verschillende (spel) plekken. Dat betekent voor verticale groepen dat er voor alle aanwezige leeftijdsgroepen diverse speelmogelijkheden aanwezig zijn. Er moeten oplossingen gevonden worden voor de grote verschillen in behoeftes aan veiligheid en exploratie. In verticale groepen zijn meer speelplekken nodig dan in horizontale groepen, waar de behoeften van de kinderen minder uiteenlopen. Dit vraagt letterlijk meer speelruimte, bijvoorbeeld in de vorm van een extra speelruimte, al dan niet gedeeld met andere groepen.

Ruimtes die gebruikt worden door meerdere groepen

In veel kindercentra spelen de kinderen ook buiten de eigen groepsruimte. Denk bijvoorbeeld aan open deuren beleid, groepsoverstijgende activiteiten of centrumbreed werken.

DE HAL KAN UITSTEKEND DIENEN ALS SPEELPLEK.

DE KEUKENHOEK GEEFT VEEL SPEELMOGELIJKHEDEN.

NIET TE KOOP IN DE SPEELGOEDWINKEL, MAAR EEN BRON VAN PLEZIER.

Groepen kunnen onderling afspraken maken over de verdeling van speelhoeken, met als resultaat bijvoorbeeld een goed voorziene winkelhoek in de ene groepsruimte en een royale verkleedplek in de andere. Extra gelegenheid tot bewegingsactiviteiten ontstaan in de gezamenlijke hal voor dreumesen uit diverse groepen. Een atelier voor beeldende expressie, muziek of dans is een ander voorbeeld. Hier kunnen kinderen uit verschillende groepen met een pedagogisch medewerker of kunstenaar nieuwe materialen verkennen. Ten slotte hebben veel kindercentra een afgeschutte hoek in de gang met een gezamenlijke bibliotheek of speel-o-theek. Het is, zeker voor peuters, belangrijk om daadwerkelijk speelruimte te krijgen en om ook in andere ruimtes dan de vaste groepsruimte te komen. Daarbij wordt gezorgd voor een overzichtelijke route van de ene ruimte naar de andere, waarbij het kind op elk gewenst moment een vertrouwd pedagogisch medewerker kan bereiken.

Spelmateriaal

Bij hun spel gebruiken kinderen veel verschillende soorten materialen. Bij de keuze van materialen is het belangrijk om op het volgende te letten:

- › Veiligheid. Het materiaal moet bestand zijn tegen het veelvuldige gebruik door veel verschillende kinderen en daarom aan hoge veiligheidseisen voldoen. Gebruik van minder solide materialen gebeurt alleen onder controle van de pedagogisch medewerkers. Bovendien wordt rekening gehouden met wat geschikt en veilig is voor de verschillende leeftijdsgroepen.
- › Het versterken van het zelfvertrouwen en het gevoel van eigenwaarde. Dit gebeurt als kinderen zelf met het spelmateriaal aan de gang kunnen. Een bromtol is leuk, maar een baby heeft altijd een ouder iemand nodig om het effect te bereiken. Met een set bekers die in elkaar passen, kunnen baby's van verschillende ontwikkelingsniveaus zelf experimenteren.
- › 'Open' materialen. Speelgoed waarmee kinderen iets kunnen maken is een grotere uitdaging dan speelgoed dat maar op één manier kan worden gebruikt. Verkleedkleden en de poppenhoek zijn te gebruiken voor een rijk scala van doen-alsofspelen. En met treinrails, bouwstenen, takken en flexibele buizen kunnen de kinderen bouwwerken maken op het niveau dat bij hen past.

- › Afwisseling van materiaal. Dat geeft nieuwe impulsen en houdt het spel interessant. Er is veel en gevarieerd verantwoord speelgoed.
- › Geschikt voor alleen en samenspel. Het materiaal is ook geschikt voor samenspelen met speelkameraadjes in de groep.

Ten slotte, kinderen spelen met alles. We doen kinderen tekort als ze alleen met speelgoed kunnen spelen. Als kinderen thuis zijn, spelen ze van jongs af aan met gewone gebruiksvoorwerpen: ze slaan met pannendecksels tegen elkaar, ze helpen de was opvouwen en ze doen mee met afwassen. Het 'echte' leven interesseert kinderen in hoge mate. Huishoudelijke voorwerpen bieden andere mogelijkheden en ervaringen dan speelgoed: ze voelen anders aan (bijvoorbeeld een metalen lepel of vergiet), je kunt er meer verschillende dingen mee uitproberen (een paar plastic soepkommen of bekers), je kunt er levensechter mee spelen (schoenen in de verkleedhoek, een telefoon in de huishoek). Daarmee vormt het voor kinderen een belangrijke bron van ontdekken, leren en zelfstandig spelen.

Samengevat

Een goed ingerichte binnen- en buitenruimte scheppen de voorwaarden voor veiligheid en welzijn en voor leren van de kinderen.

> **VEILIGHEID EN WELZIJN.** Pedagogisch medewerkers zorgen voor:

- » Een aantrekkelijke en vertrouwde omgeving, waar kinderen en hun ouders zich thuis voelen.
- » Fysieke veiligheid en gezondheid.
- » Een overzichtelijke omgeving waar kinderen de weg weten.
- » Een omgeving met contact naar buiten. Met ramen en afschermingen waardoor kinderen weten wat er om hen heen gebeurt.
- » Een omgeving met aandacht voor rust en privacy om je even terug te trekken uit de groep.
- » Een omgeving waarin kinderen in kleine groepjes en met de hele groep kunnen spelen en samen zijn.
- » Een omgeving waarin kinderen niet overprikkeld raken of zich vervelen.
- » Een omgeving waarin de pedagogisch medewerkers prettig en gezond kunnen werken.

> **LEREN EN ONTWIKKELEN.** Pedagogisch medewerkers zorgen voor:

- » Plaatsen waar pedagogisch medewerkers en een kind rustig en intiem samen kunnen zijn voor verzorging.
- » Plaatsen waar kinderen elkaar kunnen ontmoeten en van elkaar leren.
- » Plaatsen waarin kinderen die optimaal zelfstandig kunnen bewegen en vinden wat ze nodig hebben.
- » Hoeken en ruimtes die speciaal geschikt zijn voor bepaalde spelactiviteiten.

> **RUIMTES DIE PAssEN BIJ DE BEHOEFTEs VAN VERSCHILLENDE LEEFTIJDsGROEPEN.** In een verticale groep is meer ruimte nodig om de behoeftes van baby's en de oudere kinderen te kunnen combineren.

> **RUIMTES EN GEBRUIK DOOR MEER GROEPEN.** Denk daarbij niet alleen aan de hal en 'atelier', maar ook aan de buitenruimtes en slaapruidtes.

> **MATERIAAL.** Veilig, interessant, goede kwaliteit, afwisselend en geschikt voor alleen en samenspel.